EFSA a endokrinné disruptory: ďalší črtajúci sa škandál Európskeho úradu pre bezpečnosť potravín

Európsky úrad pre bezpečnosť potravín (EFSA) dostáva v očiach širokej a najmä odbornej verejnosti stále viac nálepku „piatej kolóny nadnárodných spoločností, najmä chemických, agrochemických a biotechnologických“. Oficiálne by mal plniť úlohu vedeckého garanta bezpečnosti potravín, ale skúsenosti ukazujú, že ak je to čo len trochu možné, jeho stanoviská sú vždy priaznivé pre priemysel. Potvrdzuje to napríklad nedávne jednoznačné zamietnutie výsledkov vedeckej štúdie vykonanej tímom prof. Séraliniho, pričom, na rozdiel od viacerých národných agentúr zodpovedných za bezpečnosť potravín, nepovažuje ani za potrebné modifikovať zaužívaný a veľmi kritizovaný systém hodnotenia GMO.

Už dávnejšie je známe, že mnohí odborníci, ktorí sú členmi jej vedeckých panelov, zároveň pracujú alebo pracovali i pre nadnárodné spoločnosti, alebo ich nátlakové lobistické združenia. Toto ale Európska komisia a najmä DG Sanco akosi nechcú vidieť. Pohár trpezlivosti pretiekol v máji tohto roku, keď predsedníčka správnej rady EFSA, pani Diana Banati, odišla otvorene pracovať pre ILSI (Internastional Life Science Institute), nátlakové združenie agrochemických a agropotravinárskych firiem, pretože jej postavenie na EFSA sa stalo neudržateľné (dávno pred týmto dátumom bolo známe, že bola konzultantkou ILSI). V súvislosti s týmto Európsky parlament neschválil v júni 2012 pre EFSA rozpočet, čo je v skutočnosti bezprecedentné vyslovenie nedôvery tejto inštitúcii od jej vzniku pred desiatimi rokmi. EFSA, ale ani DG Sanco sa ale z tohto nechcú poučiť a ako sa zdá, neváhajú pohybovať sa ešte na tenšom lade, než ako je to v prípade GMO, pretože francúzska štúdia je predsa len ojedinelá. Témou dňa sa totiž stávajú tzv. endokrinné disruptory, alebo „hormonálne aktívne látky“.

Definícia

Endokrinné disruptory sú chemické látky, ktoré môžu narúšať endokrinný systém ľudského tela a vyvolať nepriaznivé účinky (vývojové, reprodukčné, nervové a imunitné) na človeka i prírodu. Široké spektrum látok, prírodných i vyrobených človekom, sú považované endokrinné disruptory, **vrátane liečiv, dioxínov a dioxínom podobných látok, PCB (polychlórované bifenyly), DDT a ďalšie pesticídy, ftaláty a zmäkčovadlá ako napr. bisfenol A.**
Endokrinné disruptory môžeme nájsť v mnohých každodenných produktoch ako sú plastové fľaše, plechovky, kovové konzervy na jedlo, čistiace prostriedky, spomaľovače horenia, jedlo, hračky, kozmetika a pesticídy.
Posledné výskumy ukazujú, že endokrinné disruptory môžu predstavovať najväčšie nebezpečenstvo počas prenatálneho a ranne postnatálneho vývoja, keď sa vytvárajú orgány a nervové systémy. Tieto látky môžu napodobňovať prirodzené hormóny, viazať sa na hormonálne receptory a tým spúšťať príslušné chemické mechanizmy v bunke (typickým príkladom sú xenoestrogény), väzbou na receptory môžu inhibovať funkciu prirodzených hormónov alebo narúšať syntézu, skladovanie, sekréciu, transport, či rozklad prirodzených hormónov.

Je skutočnosťou, že Európska komisia sa témou endokrinných disruptorov zaoberá od roku 1996, odvtedy vydala 4 pracovné dokumenty (posledný v roku 2011), ale stále chýba relevantná legislatíva, hoci zdravotné riziká, ako i priemyselné produkty, ktoré sú ich zdrojom, sú už dávnejšie jednoznačne identifikované. Ako to už v takýchto prípadoch býva, na druhej strane je v hre i obrovské množstvo peňazí… To čo dnes chýba, je prijatie kompetentnými orgánmi širokej definície endokrinných disruptorov a uznanie, že tieto posledné môžu spôsobovať závažné zdravotné problémy i v množstve hlboko pod „úradne povoleným“.

Veľkú pozornosť vzbudilo nedávne (3.12.2012) diskrétne zverejnenie na stránke EFSA zloženia vedeckého panelu, ktorému bola zverená delikátna úloha vypracovať do marca 2013 správu o endokrinných disruptoroch, ktoré pravdepodobne spôsobujú raketový nárast niektorých patológií, ako sú neplodnosť, rakoviny súvisiace s poruchami hormonálneho systému, obezita a ďalšie. Celá záležitosť nesie všetky črty typicky „bruselského konfliktu“, pretože EFSA bola v októbri tohto roku uvedeným poverená zo strany DG Sanco (zdravotníctvo a ochrana spotrebiteľa), hoci (alebo práve kvôli tomu že) DG životné prostredie zverilo na konci roku 2011 podobnú úlohu skupine vedcov pod vedením Andreasa Kortenkamp, profesora na londýnskej univerzite Brunel. Výsledkom bolo zverejnenie v januári 2012 „Správy Kortenkamp“, ktorá bola priaznivá pre spotrebiteľov a podstatne menej pre priemysel.

Členovia vedecké panelu EFSA už boli starostlivo prelustrovaní najmä zo strany mimovládnych organizácií. Osobitnú pozornosť im venoval i nezávislý novinár a dokumentarista Stéphane Horel, ktorý na svojej stránke nedávno publikoval výsledky svojho podrobného výskumu. Bolo napríklad zistené, že iba traja z osemnástich majú nejaké vedecké skúsenosti v oblasti endokrinného systému. O jedenástich sa dá povedať, že nemajú v tejto problematike vôbec žiadne skúsenosti. Pätnástich popisujú mimovládne organizácie ako „neaktívnych vedeckých pracovníkov“, t.j. takých, ktorí za posledných 5 rokov publikovali menej ako 1 vedecký článok ročne. Okrem to, osem vybraných vedcov otvorene deklarovalo nedávne pracovné kontakty s priemyslom, najmä prostredníctvom ILSI. Popri tom, traja experti pracujú pre britskú a nemeckú národnú agentúru pre bezpečnosť potravín, ktoré v roku 2011 už prijali spoločné stanovisko k definícii endokrinných disruptorov považované početnými špecialistami za príliš laxné a málo ochranné.

Podľa riaditeľky EFSA, pani Catherine Geslain-Lanéelle, ktorá sa snaží relativizovať dopad správy pripravovanej na marec 2013, je úlohou vzniknutého vedeckého panelu nájsť odpoveď na 3 otázky: definícia endokrinných disruptorov (akoby ešte žiadna neexistovala), čo je to negatívny účinok a aká je schopnosť dnešných toxikologických testov ich posúdiť.

Na pozadí prebiehajúceho bruselského konfliktu sa v septembri 2012 uskutočnilo v Berlíne medzinárodné kolukvium na tému endokrinných disruptorov, ktorého sa zúčastnilo 200 vedcov z celého sveta. Jedným z prednášajúcich bol i Alexandre Feigenbaum, riaditeľ Odboru na EFSA „Potravinové ingrediety a obaly“. Pán Feigenbaum prezentoval stanovisko EFSA k otázke účinkov veľmi nízkych koncentrácií chemických látok, ktoré vstupujú do interakcie s hormonálnym systémom. Musel čeliť tvrdej kritike a nebol schopný odpovedať na položené otázky, pretože podľa EFSA nie je účinok veľmi nízkych dávok endokrinných disruptorov preukázaný.

Spochybňovanie negatívnych účinkov veľmi nízkych dávok nesmierne dráždi endokrinológov. Podľa Fredericka vom Saal, profesora z univerzity Missouri a jedného z najuznávanejších svetových odborníkov, „EFSA svojvoľne ignoruje tisíce vedeckých štúdií a desaťročia výskumu v endokrinológii. Spomenul som stanovisko EFSA na jednej porade Americkej endokrinnej spoločnosti: bolo to ako keby som oznámil na kongrese astrofyziky, že ešte sú ľudia, ktorí veria, že Zem je plochá a leží v strede vesmíru“.

Odpor agrochemického a agropotravinárskeho priemyslu je ale pochopiteľný: uznanie negatívneho vplyvu veľmi nízkych koncentrácií endokrinných disruptorov by vylúčilo napr. používanie dnešného spôsobu stanovovania „dennej akceptovateľnej dávky“ rezíduí pesticídov v potravinách a de facto by malo za následok zákaz používania drvivej väčšiny z nich. Podobne je to i v prípade bisfenolu A. Nedávno napr. FoodDrinkEurope kritizovala ako „vedecky neodôvodnené“ rozhodnutie francúzskej vlády zakázať od roku 2015 produkty, ktoré ho obsahujú. Je zaujímavé si tiež pripomenúť jeden z argumentov kritikov štúdie prof. Séraliniho, podľa ktorého závery tejto vedeckej práce sú

neudržateľné pretože nebola zistená proporcionalita medzi veľkosťou dávky (kukurice NK 603 a/alebo herbicídu Roundup) a pozorovaným negatívnym účinkom na zdravotný stav laboratórnych potkanov. Ani tento argument neberie do úvahy skutočnosť, že v prípade endokrinných disruptorov k takejto proporcionalite spravidla nedochádza a menšia dávka môže mať väčší dopad ako väčšia…

V každom prípade dnes EFSA ostáva vo svojom stanovisku stále viac izolovaná a skutočná vedecká komunita s vysokou pravdepodobnosťou odmietne očakávané a pre priemysel priaznivé výsledky správy jej „vedeckého panelu“.

Zdroje: Le Monde 12. a 13. decembra 2012

FoodDrinkEurope

Marie-Monique Robin, „Notre poison quotidien“, ARTE 2011